

Sotahistorian tutkimus rikastaa

M onen reserviläisjärjestön toimintasuunnitelmassa mainitaan erillisenä kohtana aatteellinen toiminta. Useimmille tämä tarkoittaa paraateihin ja kunnia-vartioihin osallistumista, mutta muitakin hyödyllisiä aatteellisen toiminnan muotoja on olemassa. Sotilaallisten tietojen ylläpitämisessä esimerkiksi turvallisuuspolitiikkaan ja sotahistoriaan liittyvien luentojen, esitelmien ja seminaarien järjestäminen on mielekästä ja kiinnostavaa toimintaa. Sopivien aiheiden ja puhujien valinnalla yhdistys voi monipuolistaa tarjontaansa ja toteuttaa aatteellista tehtäväänsä maanpuolustushengen kasvattamiseksi ja jäsenistönsä sivistämiseksi.

Helsingin Reservimeriupseereissa on parina viime vuosikymmenenä virinnyt innostusta sotahistorian tutkimukseen: muutamat yhdistyksen jäsenet ovat harrastusmielessä tutkinneet merisodankäyntiin liittyviä aiheita ja koonneet havaintojaan esitelmiksi, joista jäsenistö on saanut nauttia esimerkiksi syys-tai kevätkokousten yhteydessä. Yhdistyksessä onkin huomattu, ettei asiantuntevien esitelmien pitämiseen tarvita välttämättä ulkopuolisia – tutkimusintoa voi löytää myös omista riveistä.

Tutkimusaineistoa sota-arkiston kätköistä

Reservin komentajakapteeni **Juha Tenhunen** on todellinen pitkän linjan maanpuolustusaktiivi, jolle on kertynyt kokemusta reserviupseeritoiminnasta kuudelta vuosikymmeneltä: hän liittyi Reservimeriupseereihin vuonna 1959 kotiutumisenensa jälkeen ja toimii edelleen yhdistyksensä luottamustehtävissä. Tenhusta ovat kiinnostaneet merenkulku, ilmaitu, pienoismallit ja erityisesti Suomen laivaston historia toisen maailmansodan aikana jo koulupojasta lähtien.

Tutkimustoiminta on tullut tutuksi Tenhuselle myöhemmillä päivillä. ”Vuonna 2002 huomasi Helsingin Reservin Sanomissa ilmoituksen, jossa haettiin vapaaehtoisia auttamaan silloisen Sota-arkiston kokoelmien järjestämisessä”, hän kertoo. ”Ilmoitauksiin mukaan, mutta ei minulla silloin ollut aavistustakaan, kuinka laajoista kokoelmista oikein puhuttiin.”

Sota-arkiston aineistoilla todella oli mittaa. Yhdessä muiden vapaaehtoisten ”Sota-arkiston ystävien” kanssa Tenhunen sai tehtäväkseen kunnostaa, järjestellä ja luetteloida kansioita, joiden sisällöstä kukaan ei ollut tietoinen. Arkistossa oli kuuleman mukaan noin 15 hyllykilo-

metrin verran sotahistoriallista materiaalia. Meriupseerina hän sai keskittyä selvittämään erityisesti laivaston sota-ajan dokumentteja. ”Arkistosta paljastui valtavasti tietoa tekijälle: sotapäiväkirjoja, käskyjä, taistelukertomuksia, kirjeenvaihtoa ynnä muuta materiaalia, jota eri yksiköt olivat arkistoineet. Tajuusin, kuinka hienoa aineistoa arkistossa on, ja kuinka vähän siitä yleensä tiedettiin.”

Arkistotyön lomassa Tenhunen alkoi koota omaa lähdeaineistoaan. Hän otti kappaleita itseään kiinnostavista merivoimien dokumenteista, joita on kertynyt vuosien varrella kirjajhyllyn mapppeihin kahden ja puolen hyllymetrin verran. Asia-kirjakopioiden lisäksi Tenhusella on kattava valikoima historiallisia valokuvia, joiden oheen hän on kirjoittanut omia muistiinpanojaan.

Vapaaehtoiset kunnostivat yhteensä noin 2,5 hyllykilometriä aineistoa, kunnes vuoden 2007 lopulla Sota-arkisto siirrettiin Kansallisarkiston alaisuuteen ja työt loppuivat. Tenhunen on sittemmin jatkanut aineistojen läpikäyntiä tutkimus-salin puolella. Sota-arkiston lisäksi lähdeaineistoa on ollut saatavilla myös Maanpuolustuskorkeakoulun kirjastosta lai-

maanpuolustusharrastusta

SOTA-ARKISTO

Suomeen hankittavaksi suunniteltu tyypin S-38 Schnellboot merellä. Aluksen keulassa oli pitkät torpedoputket molemmin puolin ja 360 astetta kääntyvä tykki.

natuista teoksista, etenkin toista maailmansotaa käsittelevistä, eri maiden laivastojen operaatioista ja aluslajeista kertovista kirjoista.

Sinnikäs aineiston lukeminen ja keruu on palkinnut myös tekijäänsä useilla esitelmillä: vuodesta 2006 lähtien Tenhunen on pitänyt seitsemän suurempaa esitelmää, joissa hän on käsitellyt muun muassa Suomen ja Saksan laivastojen yhteistyötä, panssarilaivojen rakentamista, sukellusvenesodankäyntiä sekä suomalaisten sodanaikaisia kalustohankintoja Saksasta. Varsinaisten esitelmien lisäksi löydöksistä on julkaistu myös lyhennelmiä meripuolustusjärjestöjen lehdissä.

Saksan ja Suomen laivastoyhteistyötä jatkosodassa

Yhtenä viimeksi julkaisemistaan kirjoituksista Tenhunen esittelee Suomenlahden Laivastokilnan jäsenlehden, *Ankkurinapin* kevätnumeroa vuodelta 2017. Siinä hän käsittelee aiemmin pitämänsä esitelmän lyhennelmänä laivaston salaista alushankintaprojektia jatkosodan ajalta, jossa valmisteltiin nopeiden raivaukseen ja miinanlaskuun soveltuvien alusten ostamista Saksasta. ”Suomen laivasto oli kärsinyt tehokkaiden alusten vajeesta koko sodan ajan. Miinalaiva Riilahden tuhouduttua torpedohyökkäyksessä elokuussa 1943 ei laivastolla ollut kuin yksi nopeakulkuinen, raivaukseen

sopiva alus”, Tenhunen kirjoittaa artikkelissaan.

Suomalaisilla ei ollut mahdollisuutta rakentaa sopivia aluksia, joten hankinta-asiassa käännyttiin saksalaisten puoleen: lukuisien neuvotteluiden jälkeen Saksan merivoimien esikunta päätti myydä Suomelle neljä peruskorjattua tyypin S-38 *Schnellbootia*, jotka olivat 35 metriä pitkiä, reilun 40 solmun nopeuteen yltäviä, kolmella 2200 hevosvoiman dieselmoottorilla kulkevia aluksia. Niiden keskeisenä aseistuksena oli 20 mm:n tykki, kaksi torpedoputkea sekä kuljetusmahdollisuus muutamalle syvyyspommille.

Sota-arkiston materiaalista käy ilmi, että huhtikuus-

Helsingin Reservimeriupseerit

sa 1944 päätettiin kolmannen moottoritorpedovenelaivueen (3. MtvLv) upseeriston sijoituksesta ja komennettiin noin 100 suomalaista merisotilasta Saksan Swinemundessa sijainneeseen Schnellboot-koulutuskeskukseen. Kauppakirja alusten myynnistä allekirjoitettiin elokuussa 1944 kauppahintana 6,7 miljoonaa Saksan markkaa. ”Kukin koulutettava kirjoitti matkakertomuksen ja selonteon kou-

lutuksesta, josta saatiin paljon arvokasta oppia laivastolle”, Tenhunen kertoo ja esittelee lainauksia aliluutnantti E. Salovaa-
ran laatimasta alusten luovutus-
ta ja koulutustoimintaa käsittelevästä raportista.

Suomalaisten miehitettyä alukset ajoharjoittelu ehti jatkua muutaman viikon aina syyskuun alkupäiviin saakka, kunnes rauhansopimus Neuvostoliiton kanssa 4.9.1944 muutti ti-

lanteen. Suomen sotalippu laskeettiin alas ja miehistö päätettiin kotiuttaa: matkalle kohti Turkua lähdettiin syyskuun 5. päivän iltana kuljetusalus S/S Annalla, ja Helsingissä merisotilaat olivat perillä neljä päivää myöhemmin. Laivaston komentaja määräsi uudet sijoitukset Saksasta tulleille 3. MtvLv:n kahdeksallekymmenelle merisotilaalle, jotka eivät koskaan ehtineet päästä varsinaisiin sotatoimiin Schnellbooteilla.

Internet historiantutkijan aarreaitana

Omien tutkimustensa lisäksi Juha Tenhunen on saanut houkutteltua myös upseeriveljiään mukaan kiinnostavaan harrastukseen. Yksi Tenhusen esitelmistä inspiraatiota saanut on reservin kapteeniluutnantti **Antti Jäntti**, Helsingin Reservimeriupseerien hallituksen yhteysupseeritoiminnan vastuuhenkilö. Kiinnostus sotatekniikkaa kohtaan syntyi Jäntissä jo nuorena miehenä, ja erityisesti sukellusveneet ovat olleet meriupseerin tutkimustyön kohteena.

Jäntin ensimmäinen virallinen esitelmä valmistui vuoden 2019 kevätkokoukseen otsikolla *Yhdysvaltain sukellusvenesota Tyynellä valtamerellä 1941–1945*. ”Olin monta vuotta tutkinut ma-

OFFICIAL U.S. NAVY PHOTO #NH-103570, WIKIMEDIA COMMONS.

Sukellusvene USS Barbin (S-220) miehistöä poseeraamassa oman sotalippunsa kanssa. Lipussa on esitetty tuhottuja kohteita, joihin lukeutui japanilaisten alusten lisäksi mm. juna.

teriaalia niin internetistä kuin kirjoistakin. Syksyllä 2018 olin muutamana kuukauden pois töistä, jolloin arkikiireiden hellittäessä minulle jäi sopivasti aikaa viimeistellä esitelmä”, hän kertoo.

Sukellusveneiden osalta Jäntti ei ole joutunut tyytymään materiaalin puutteeseen. ”Internet on oikea historiantutkijan aarreaitta. Sieltä löytyy valtavasti tietoa esimerkiksi sukellusveneiden piirustuksista ja teknisistä tiedoista kuin myös digitoituja sotapäiväkirjoja ja raportteja. Olen löytänyt myös virtuaalisia esitteitä, joilla on päässyt kiertämään sodanaikaisten sukellusveneiden sisällä”, hän naurahtaa.

Varsinaisesta tutkimustyöstä Jäntti ei ole halunnut ottaa turhia paineita, vaan hän on edennyt rauhassa omien kiinnostustensa mukaan. ”Tässä on monta lähestymistapaa ja lukemattomia erilaisia näkökulmia, joista valita. Mielekkäintä on tietysti tutkia aiheita, josta on itse kiinnostunut. Hyviä istumalihaksia tämä toki vaatii, jos haluaa huolellisesti lukea aineistoa läpi.”

Sukellusveneet taipuvat moneksi

Esitelmä Yhdysvaltain sukellusvenesodasta Tyynellä valtamerellä toisessa maailmansodas-

sa tarkastelee niin kaluston kehitystä, toteutettuja operaatioita kuin vaikutuksia muuhun rintamatoimintaan. Sukellusveneiden pääasiallinen käyttötarkoitus sotaa edeltävän strategian mukaan oli toimiminen pintataisteluosaston osana tiedustelu- ja kaukovarmistustehtävissä. Sodan syttymisen jälkeen Yhdysvaltain sukellusvenestrategia Tyynellä valtamerellä suunnattiin Jäntin mukaan ennen kaikkea Japanin logistiikkajärjestelmää vastaan: ”Sukellusveneet saivat käskyn aloittaa rajoittamaton sukellusvenesota kaikkia japanilaisia ja Japanin liittolaisten aluksia kohtaan. Sukellusveneet määrättiin tehtäviin pääsääntöisesti eräänlaisina ’yksinäisinä susina’ omille partioalueilleen. Tavoitteena oli tehdä Japanin ja sen valloittamien alueiden meritse tapahtuvasta huollosta niin vaikeaa, kuin käytettävillä olevilla resursseilla oli mahdollista.”

Yhdysvalloilla oli sukellusvenetukikohta surullisen kuuluisan Pearl Harborin lisäksi Filippiineillä, Australiassa ja Tyynenmeren saaristossa. Eri tukikohdista käsin suoritettiin varsinaisten partioitehtävien lisäksi muun muassa 41 miinoitustehtävää, säätiedustelua, kuljetuksia, tykistö- ja raketti-iskuja sekä tuhoamisteh-

Helsingin Reservimeriupseerit

täviä. Sukellusveneet saarrostivat myös saarikohteita, tekivät valokuvaustiedustelua ja tukivat maihinnousuja käytettävissä olevin keinoin. Evakuointi- ja pelastustehtävien yhteyteen liittyy myös kuriositeetteja – pelastettujen joukossa oli Yhdysvaltain presidenttinä vuosina 1989–1993 toiminut toisen maailmansodan hävittäjälentäjä George H. W. Bush.

Yhdysvaltain sukellusvenelaivaston koko oli kasvanut sodan loppuun mennessä yli kahteensataan, joista Tench-luokan sukellusveneet edustivat sodan aikaisen kehitystyön huipentumaa, ja muutamat yksilöt palvelivat operaatiokäytössä aina 1970-luvun puoleenväliin asti. Tilastotiedot kertovat, että sodan aikana partioitavissa olleet 263 yhdysvaltalaisista sukellusvenettä laukaisivat yhteensä 14 748 torpedoa.

”Sukellusveneet ovat kiehtova mutta melko heikosti suuren yleisön keskuudessa tunnettu tutkimusaihe. Oman lisänsä sukellusvenesodan historian tutkimukseen tuo toki se, että Suo-

men merivoimillakin oli 1930-luvulta jatkosodan loppuun asti käytössä yhteensä viisi sukellusvenettä. Valtamerikäyttöön suunnitellut alukset olivat kuitenkin aivan toista luokkaa kooltaan ja suorituskyvyltään”, Jäntti toteaa.

Enemmän irti maanpuolustusharrastuksesta

Juha Tenhusta ja Antti Jänttiä haastatellessa huomaa, että miehet ovat löytäneet itselleen mieluisan harrastuksen: kerrotavaa merisodankäynnin historiasta ja tutkimuksesta riittäisi tuntikausiksi. Molemmat ovatkin kokeneet tutkimusharrastuksen muuta maanpuolustustoimintaa rikastuttavaksi ja samalla mielekkääksi ajanvietteeksi. Esitelmätoiminnasta ovat olleet iloisia myös muut maanpuolustushenkiset ystävät niin omassa yhdistyksessä kuin muissa järjestöissä, ja varsinaisten esitelmien jälkeen on käyty pitkiäkin keskusteluja historian yksityiskohdista ja uusista löydöistä. ”Palaute on ollut erittäin positiivista ja kannustavaa. Ilman

muuta suosittelen tätä kaikille kiinnostuneille”, Jäntti kiteyttää.

Aloittelevaa historianutkijaa aihepiirin laajuus ja saatavilla olevan materiaalin määrä voivat hirtittää. Tenhunen kuitenkin vakuuttaa, ettei huolestumiseen ole syytä: ”Harrastukseen kun tätä tekee, niin hauskaa pitää kuitenkin aina olla. Kannattaa aloittaa kysymällä itseltään, mistä haluaisi tietää lisää. Materiaalia kyllä löytyy niin kirjastoista, arkistoista, museoista kuin internetistäkin. Myös muiden reserviläisten keskuudesta saattaa löytyä innokkaita alan harrastajia.”

Parhaimmassa tapauksessa maanpuolustusaiheinen tutkimustyö on palkitsevaa sekä tekijänsä että muiden toiminnassa mukana olevien kannalta, ja tuhannet kirjat ja tietokannat takaavat, että virikkeitä tiedonjanon sammuttamiseen löytyy ympäri vuoden – merivoimien tapauksessa myös purjehduskauden ulkopuolella. ■

Lasse Mäki